

Belle Derks

Hoogleraar

Sociale Wetenschappen

Geachte aanwezigen,

Competitief, prestatiegericht, individualistisch, en zelfverzekerd. Dit zijn eigenschappen die wetenschappers in Nederland noemen als je hen vraagt hoe je in elkaar moet zitten om succesvol te zijn in de wetenschap. Dit bleek uit onderzoek onder ruim 4000 Nederlandse wetenschappers dat mijn collega Ruth van Veelen en ik vorig jaar uitvoerden.

Het zal voor u geen nieuws zijn dat in de academische wereld een zeer competitieve cultuur heerst. We bouwen onze carrières op het nog excellentere, productiever en assertiever zijn dan onze collega's. En we doen dit onder steeds grotere werkdruk en steeds grotere financiële druk op de sector. Niet voor niets organiseert WO in Actie vandaag in Leiden de 'Ware Opening van het Academisch Jaar' uit protest tegen de groeiende werkdruk en de voorgenomen financiële verschuivingen in het hoger onderwijs.

Wat wij wel een opmerkelijke bevinding in ons onderzoek vonden was dat de meeste wetenschappers in Nederland zichzelf helemaal niet zo competitief, prestatiegericht en zelfverzekerd vinden. Als zij zichzelf beschrijven noemen zij andere kwaliteiten; kwaliteiten als coöperatief zijn, je betrokken tonen bij je collega's en je best doen om goed onderwijs te geven.

Er lijkt dus een kloof te bestaan tussen het beeld waaraan wij wetenschappers denken dat we moeten voldoen, en het soort wetenschappers dat de meesten van ons werkelijk zijn. We leren dat om omhoog te klimmen op de academische ladder we ons vooral moeten richten op onze individuele wetenschappelijke prestaties zoals het binnen hengelen van persoonsgerichte onderzoekssubsidies. En dat terwijl velen van ons juist wetenschappers zijn die willen bijdragen aan een groter geheel en die een goede samenwerking met onze collega's waarderen.

Het is mij een groot genoegen dat ik bij deze opening van het academisch jaar als voorzitter van De Jonge Akademie mag spreken over het thema 'Erkennen en Waarderen'. De VSNU noemt drie manieren om de talenten van wetenschappers op een meer gebalanceerde manier te erkennen, te waarderen en te stimuleren: (1) Het creëren van diverse loopbaanpaden, (2) het vernieuwen van de systematiek van onderzoeksbeoordeling, en (3) het vergroten van ruimte voor 'team science'.

Deze nieuwe benadering voor het waarderen van de diverse rollen die nodig zijn

om als universiteit het beste te functioneren, komt wat mij betreft geen moment te vroeg. Mijn hoop is dat nieuwe manieren van erkennen en waarderen de hyper-competitieve individualistische cultuur die nu heerst zal veranderen en de academische wereld beter en leuker maakt.

Waarom is dit belangrijk? Ik wil drie redenen noemen.

Allereerst leidt de smalle focus op individuele onderzoekprestaties tot een kille cultuur waarin talent verspild wordt. In ons eigen onderzoek vonden we dat het beeld dat vele wetenschappers hebben dat zij niet individualistisch, prestatiegericht en competitief genoeg zijn, bijdraagt aan de enorme werkdruk en uitputting die zij ervaren. We zien dit effect het sterkst onder jonge wetenschappers, en het leidt ertoe dat veel talentvolle wetenschappers zich niet thuis voelen aan de universiteit en op zoek gaan naar werk daarbuiten.

Om deze braindrain te voorkomen, is de universitaire gemeenschap erbij gebaat dat we een grotere diversiteit aan rollen en talenten gaan waarderen. Dat niet alleen individuele excellentie op het gebied van onderzoek leidt tot vaste contracten en promotie, maar dat ook excellentie op het gebied van onderwijs of leiderschap tot promotie kan leiden. Dat we erkennen dat we op de universiteit niet alleen mensen nodig hebben die het beste uit zichzelf weten te halen, maar juist ook mensen die het beste uit anderen weten te halen. Op deze manier zullen niet alléén wetenschappers die goed gedijen bij competitie zich thuis voelen op de universiteit, maar wordt de universiteit een plek waar mensen ook kunnen samenwerken aan een betere academie.

Een tweede opbrengst van anders waarderen en erkennen is dat dit de diversiteit en inclusie die de universiteit al jaren nastreeft, een grote stimulans kan geven. Een groot nadeel van de huidige smalle definitie van excellentie is dat dit ook een heel smal en heel specifiek beeld oproept van hoe die excellente wetenschapper er dan uitziet. Zo weten we bijvoorbeeld uit onderzoek naar 'implicit bias' dat we geneigd zijn individualisme, competitiedrang, en zelfverzekerdheid te associëren met mannen, en dat we deze eigenschappen dus ook veel makkelijker in mannelijke dan vrouwelijke wetenschappers herkennen. Wanneer we ons beeld van de succesvolle wetenschapper diverser maken, bijvoorbeeld door excellentie niet alleen te definiëren als het binnenhalen van persoonsgebonden NWO subsidies, maar ook door het inspirerend leidinggeven aan een onderzoeksgroep, zal er automatisch meer ruimte komen voor diversiteit.

Ten derde zal het veranderen van onze waarderingssystematiek ook de transitie naar Open Science vergemakkelijken. In ons huidige systeem wordt de kwaliteit van onderzoek vaak nog enkel beoordeeld met H-indices en impactfactoren. Maar in de transitie naar een meer open wetenschap is het cruciaal dat we gaan kijken naar werkelijke impact en ook de mate van openheid van het onderzoek meewegen. Op dit moment willen veel onderzoekers graag bijdragen aan open science. In Utrecht zien we dat bijvoorbeeld aan de Open Science Community die is opgezet door Anita Eerland en Loek Brinkman. Maar veel wetenschappers die al een hoge werkdruk hebben, ervaren Open Science als een last. Weer een extra box in de steeds langer wordende lijst die we moeten afchecken om goede onderzoekers te zijn. Open Science zal alleen een vast onderdeel van onze wetenschapspraktijk kunnen worden als we ruimte en waardering geven voor het verbeteren van de manier waarop we onderzoek doen. Als we de inzet van de pioniers in de Open Science beweging belonen en hun de ruimte geven zich hier voor in te zetten.

Dames en heren: een nieuwe manier van erkennen en waarderen is belangrijk en noodzakelijk. Maar hoe gaan we dit voor elkaar krijgen? Om deze transitie te laten slagen is actie nodig van alle partijen in het wetenschapsveld.

Zoals NWO, die zoals u net heeft kunnen horen een voortrekkersrol neemt op dit thema. Toch wil ik NWO op het hart drukken ook subsidies te gaan ontwikkelen waar jonge wetenschappers in teamverband onderzoeksgeld kunnen aanvragen. Waarom moeten we eerst onze individuele excellentie bewijzen via veni-vidi-vici voordat we een kansrijke aanvrager kunnen zijn voor een consortium grant als de Nationale Wetenschaps Agenda? Ook bij team science geldt: Jong beloond met NWO subsidies is oud gedaan.

Van onze veertien universiteiten hoop ik dat zij nieuwe manieren van Erkennen en Waarderen op een goede manier gaan invoeren. Het thema is nu door VSNU op de kaart gezet, maar wat gaan individuele universiteiten doen om een verandering op gang te brengen? Nog steeds komt De Jonge Akademie in gesprekken met universiteitsbesturen het 'schaap met de vijf poten'-model tegen: Bestuurders erkennen dan dat het belangrijk is om naast de dimensie onderzoek ook prestaties op het vlak van onderwijs, impact en leiderschap te waarderen. Maar tegelijkertijd zeggen ze dat alleen wetenschappers die excellent presteren op al die dimensies het verdienen om hoogleraar te worden. Wanneer universiteiten blijven zoeken naar schapen met vijf poten, dan zal er geen enkele verandering van de grond komen. Voor team science bijvoorbeeld moeten we het

aandurven om te zeggen “jouw talent op het gebied van leiderschap is net zo belangrijk voor het team als mijn succes op onderzoeksgebied”.

Tenslotte sta ik hier vandaag niet alleen als voorzitter van De Jonge Akademie, maar ook als hoogleraar aan deze mooie universiteit. Mooie ideeën over het omgooien van onze beloningsstructuur zullen geen enkel effect hebben als wij hoogleraren niet actief gaan meedenken en meedoen. Hoe gaan wij zorgen dat onze leerstoelen werkelijk teams worden in plaats van groepen met excellente individuen? Ik roep u allen op bij te dragen aan het innoveren van onze wetenschappelijke cultuur voor een betere, mooiere en leukere wetenschap.

Ik dank u voor uw aandacht.